

УДК 930:94(477.43)
DOI 10.35433/history.11201

Весельський Ярослав,
аспірант кафедри історії України,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
weselski13@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9637-7579>

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ

Анотація

Мета роботи полягає в аналізі наукових праць та досліджень української та зарубіжної історіографії Римо-католицької церкви, що проводила свою діяльність на Правобережній Україні в складі Російської імперії, Української Народної Республіки, Гетьманату Скоропадського, Української Соціалістичної Радянської Республіки в період з 1914 по 1921 рр. **Методологія дослідження.** За основу методології дослідження покладено системний підхід до вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних явищ у їх розвитку й взаємозв'язку, що ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності та історизму. В ході написання роботи були використанні загальнонаукові та спеціальні історичні методи: порівняльно-історичний та критичний; хронологічний; статистично-аналітичний методи. **Наукова новизна.** Полягає, насамперед, у комплексному аналізі історіографії питання діяльності органів Католицької Церкви, що до цього часу не отримала всебічного та цілісного висвітлення в історичній науці та не була предметом окремого регіонального дослідження. **Висновки.** Незважаючи на постійно зростаючу активність наукових пошуків в зазначеній тематиці, недостатній розбір обраної теми, кількість «білих плям» в історіографії ще залишається значною, особливо це стосується долі польської общини Правобережної України, що вказує на значний потенціал нових історичних розвідок та наукових досліджень в майбутньому.

Ключові слова: Правобережна Україна, релігія, церква, конфесії, католицизм, поляки, Перша світова війна.

Вступ. Римо-католицька (латинська) церква відзначила свою присутність в Київській Русі ще до офіційного хрещення Русі за

часів князя Володимира, коли в 961 році на запрошення княгині Ольги до Києва приїхав німецький єпископ Адальберт (Діптей, 2015). Структури Римо-католицької церкви виникли в результаті впливу польської та угорської держав (у 1375 р. була створена перша митрополія в Галичі, перенесена в 1412 р. до Львова, якій підпорядковувались єпархії в Хелмі, Перемишлі та Володимирі-Волинському (з 1428 р. у Луцьку), а також у Кам'янці-Подільському, Києві, Житомирі) (Мицик, 2004).

Після приєднання Правобережної України до Росії наприкінці XVIII ст. з огляду на її імперські амбіції, русифікаторську та асиміляторську політику діяльність Римо-католицької церкви зазнала значних утисків та обмежень, зокрема через польські постання у XIX ст. Відносно сприятливим для існування церкви був період Першої світової війни, коли царський уряд потребував підтримки поляків у війні. Однак, подальші події Першої світової війни, російської лютневої та Української національної революцій, час становлення української влади через різні форми державності створював для Римо-католицької церкви як можливості, так і перешкоди у діяльності. Ця сторінка історії католицької церкви в Україні є маловивченою і потребує також з'ясування ступеня її дослідження науковцями.

Мета роботи полягає в аналізі наукових історичних праць та досліджень української та зарубіжної історіографії Римо-Католицької Церкви, що провадила свою активну діяльність на Правобережній Україні під час її перебування у складі Російської імперії, Української Народної Республіки, Гетьманату Скоропадського, Української Соціалістичної Радянської Республіки в період з 1914 по 1921 рр.

У статті охарактеризовано проблематику релігійного, суспільно-політичного, економічного, освітнього й культурного життя католиків у вказаний термін, приділено увагу діяльності органів церковної адміністрації, питанням її взаємодії з місцевою владою та з Папським Престолом. Разом з цим, варто зауважити про існування «білих плям» у вивченні вказаних питань. Недостатня увага до зазначеної тематики, в окремих випадках – заангажованість та риси суб'єктивізму, дозволяють нам говорити про потребу детального та об'єктивного вивчення ряду історичних

наукових праць, необхідності досліджень в наукових архівах України та іноземних держав.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні історіографічного висвітлення питання діяльності структур Римокатолицької церкви на Правобережній Україні, доцільною є класифікація та поділ матеріалів на три основні групи. До першої групи можемо віднести роботи періоду Великої війни, революційних подій, українських національно-визвольних змагань, остаточного встановлення радянської влади на території України. Радянський період логічно акумулює в собі другу групу класифікації даних, традиційно характеризується яскравим ідеологічним спрямуванням та заангажованістю авторів. Праці сучасних українських та зарубіжних дослідників уособлюють третю групу досліджуваних матеріалів.

До найбільш ранніх праць, присвячених діяльності Римокатолицької церкви на Правобережній Україні, варто віднести роботи сучасників, які мали змогу на власні очі спостерігати відносини церковних структур з місцевою владою та інші особливості їх функціонування. Такі роботи характеризуються наявністю суб'єктивних поглядів на ті чи інші події, часто є географічно-прив'язаними до однієї локації та однієї особи або групи осіб, про яких ставить за мету розповісти автор.

Питання історії католицької церкви на території України на початку ХХ століття привертало увагу сучасників та свідків подій Першої світової війни, революційних подій, серед яких варто виділити роботи українського історика церкви М. Чубатого: «Історія Української Католицької Церкви» (Чубатий, 2007), «Духовне життя українського народу по першій світовій війні» (Чубатий, 1946). Своїми публікаціями автор спричинився до поширення знання про Україну в країнах Заходу, акцентуючи увагу на своєму походженні. Часто в своїх працях, присвячених релігійній тематиці, особливу роль автор відводив значенню християнства на українських землях.

Вперше спроба осмислити католицький вплив на підданих Російської Імперії, в регіонах активного поширення католицизму, до якого відносилась Правобережна Україна, була здійснена в російській історичній літературі ще в першій третині ХІХ століття

російським філософом (за своєю власною оцінкою – «християнським філософом») і публіцистом П. Я. Чадаєвим (1794 – 1856) в «Філософських листах» (Чадаєв, 1830) і «Апології божевільного» (Чадаєв, 1969). На зламі XIX – XX ст. з'явилася ціла низка цікавих робіт різних дослідників на тему долі Римокатолицької церкви в Російській імперії, де, звичайно розглядаються умови існування та діяльності духовенства, мирян на теренах губерній Правобережної України. До таких робіт належать: Д. В. Цветаєв «З історії іноземних сповідань в Росії в XVI – XVII ст.» (Цветаєв, 1886); М. Є. Красножон «Іновірці на Русі» (Красножон, 1903).

Яскравим прикладом в даній групі матеріалів виступає о. Теофіл Скальський, якого відносимо до безпосередніх свідків та учасників подій серед польських авторів.

Починаючи з 1902 року він займав високі посади в ієрархічній структурі Римокатолицької церкви на Правобережній Україні, був репресований. В роботі «Teror i sierpienie. Kościół katolicki na Ukrainie» (Skalski, 1995), представлені унікальні свідчення Апостольського адміністратора Житомирської єпархії. Варто зауважити, що незважаючи на характерний для таких робіт вже згаданий суб'єктивний підхід, вказані праці представляють інтерес для сучасного дослідника своїм деталізованим наповненням, де знаходяться безцінні відомості особливостей внутрішніх відносин серед духовенства та мирян у згаданий період. Автори часто вдаються до рефлексії власних вчинків або дій сучасників, які часто носили важливий політичний зміст.

Радянськими вченими, які представляють другу групу класифікації даних історіографічних досліджень, питання католицизму в історичному контексті майже не вивчалася, а праці, які видавалися, були просякнуті негативним змістом стосовно діяльності католицького духовенства, та орієнтувалися здебільшого на утвердження філософських ідей марксистсько-ленінської школи. Однак, не варто забувати про діяльність науковців, що належать до числа української діаспори, які з огляду на ряд політичних обставин, були змушені працювати за кордоном. Для робіт вказаної категорії характерною є відсутність ідеологічних кліше в текстовому наповненні, але часто

виражається орієнтування авторів на іноземного читача, з метою ознайомити його та привернути увагу до «українського питання» у вимірі міжнародних відносин, історії України загалом.

Великої уваги в даній групі матеріалів заслуговує праця І. Хоми «Апостольський престіл і Україна 1919–1922 рр.» (Хома, 1987). Автор в деталях охарактеризував дипломатичні відносини відроджених українських державних структур апарату закордонних відносин з Ватиканом. У роботі присутні копії дипломатичних документів з необхідними поясненнями, договорів. Наукова праця поділена на дві основні частини, одна з яких присвячена діяльності українського посольства при Апостольському Престолі, а інша – безпосередній дипломатичній роботі о. Джованні Дженоккі, Апостольському візитатору України. Починаючи з періоду остаточного утвердження радянської влади в Україні, дослідники не приділяли достатньої уваги питанням історії релігійного життя в досліджуваній період, обмежуючись незначними згадками в наукових працях нетотожної тематики.

У період існування Польської Народної Республіки, дослідженням релігійної проблематики в історичному контексті не приділялося значної уваги в зв'язку з критичним ідеологічним спрямуванням. Нечисленні праці істориків соціалістичного періоду з даної тематики охоплюють лише окремі регіони польських етнічних земель.

Загальні питання з історії католицької церкви вже в часи незалежної України було висвітлено в праці В. Осадчого «Католицька церква в Україні: історичний нарис» (Осадчий, 2001) та в книзі архієпископа І. Ісіченка «Історія Христової Церкви в Україні» (Ісіченко, 1999). В. Цимбалій в науковій праці «Становище територіальних інституцій Римо-католицької церкви в незалежній Україні» (Цимбалій, 2009) дослідив становище територіальних інституцій католицької Церкви, до яких входять і діючі сьогодні католицькі ордени.

Історію Київсько-Житомирської римо-католицької єпархії висвітлив дослідник Ю. Білоусов в історичному нарисі: «Київсько-Житомирська римсько-католицька єпархія» (Білоусов, 2000).

Міжнародний аспект стосунків Римо-католицької церкви і російської влади досліджували Е. Бистрицька (Бистрицька, 2009),

О. Баковецька (Баковецька, 2016), Хитровська (Хитровська, 2015), І. Сторожук (Сторожук, 2015). Вони підкреслили, що репресії російського уряду щодо католицького духовенства викликали напруженість у його відносинах із Ватиканом.

Дослідниця І. Шостак за результатами дисертаційного дослідження у 2005 р. видала монографію, присвячену історії становлення Луцько-Житомирської діє цезії та органів її управління. Було з'ясовано роль римо-католицького духовенства у суспільному, економічному житті Волині. В результаті вивчення проблеми було досліджено організаційні, церковні, адміністративні, економічні, суспільно-політичні, освітні питання (Шостак, 2005).

У працях О. Буравського (Буравський, 2011), І. Сторожук (Сторожук, 2015), І. Лісевич (Лісевич, 1997) знаходимо висновки щодо репресивної політики російської влади по відношенню до священників Правобережної України. Дослідником Е. Зваричуком (Зваричук, 2007) наголошено на ворожій позиції щодо костельних об'єднань Правобережної України, і фактично заборону їх діяльності наприкінці XIX – на початку XX століття.

О. Баковецька (Баковецька, 2016), О. Буравський (Буравський, 2011), І. Лісевич (Лісевич, 1997), Ю. Поліщук (Поліщук, 2012) в своїх працях доводять, що початок етапу лібералізації політики російського уряду щодо римо-католицького духовенства пояснювався революційними настроями серед населення Російської імперії, та планами владних органів залучити католицьке духовенство до активної співпраці. Істориком І. Опря було висвітлено відносини римо-католицького духовенства на Правобережній Україні з царською владою, що знайшли своє пояснення в сучасній українській історіографії (Опря, 2019).

Питанням дипломатичних відносин Української Народної Республіки з Ватиканом, вже в часи незалежності, частину своїх робіт присвятила Л. Гентош: «Дипломатичні контакти Української Народної Республіки з Апостольською столицею в 1919–1921 рр. у контексті східної політики Римської курії» (Гентош, 2000). Увагу зосереджено на східноєвропейському контексті цих контактів, особливо на планах Ватикану стосовно Росії і встановленні та непростому розвитку дипломатичних стосунків Апостольської столиці з Польщею. Завдяки створенню нової політичної ситуації у

зв'язку з розпадом СРСР, праці українських істориків позбавлені заангажованості авторів чи ідеологічних кліше, що було характерним для радянського періоду. Основою для дослідження стали документи ватиканських архівних збірок: Ватиканського секретного архіву (Archivio Segreto Vaticano) та Архіву державного секретаріату.

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття інтерес до теми історії Римо-католицької церкви в Росії знову пробуджується, але напрямки досліджень в більшості випадків орієнтуються на заповнення «білих плям» власної історії, де католицька організація Правобережної України згадується епізодично. У цьому контексті варто виділити монографії О. М. Андрєєвої «Католицизм і суспільство в Росії ХVІІІ ст.» (Андрєєва, 2007); Е. Н. Цімбаєва «Російський католицизм: Ідея всеєвропейської єдності в Росії ХІХ століття» (Цімбаєва, 2008), і роботу О. А. Ліценберґера «Римсько-католицька Церква в Росії: історія та правові положення» (Ліценберґ, 2001).

Дослідженнями католицької Церкви загалом, та на теренах Правобережної України окремо, в сучасний період займається низка польських дослідників, зокрема: Й. Купчак (Kupczak, 1994), Р. Дзвонковський та інші. Так, науковець Р. Дзвонковський, працюючи над своїм дослідженням «*Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR. 1917–1939*» (Dzwonkowski, 2008), спирається на широку джерельну основу, беручи до уваги архівні матеріали польських, українських, російських, французьких, англійських, італійських установ. Групою істориків: Марек Мондзік, Маріуш Коженювський, Кшиштоф Латавець, Даріуш Тарасюк – в Любліні в 2014 р. було презентовано узагальнюючу працю «*Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921*» (Mądzik, Korzeniowski, Latawiec, Tarasiuk, 2014), де структурі Римо-католицької церкви, добродійним товариствам та мирянам з числа польської меншини Правобережжя були присвячені окремі розділи. Часові рамки, що були доцільно обрані авторами, дозволяють в повній мірі прослідкувати еволюцію та фактори зміни політики царського уряду щодо польського населення та особливо католицьких релігійних та громадських організацій на фоні повстань в ХІХ ст.,

революційних подій 1905, 1917 рр., Першої світової війни та утвердження радянської влади на згадуваній території.

Неординарний підхід до висвітлення питання релігійного життя польської меншини продемонстровано в праці М. Мруза «W kręgu dyplomacji watykańskiej. Rosja, Polska, Ukraina w dyplomacji watykańskiej w latach 1917–1926» (Mróz, 2004). Автор розкрив дійсний стан католиків Правобережжя в аспекті дипломатичних відносин Росії, Польщі та України з Ватиканом в зазначений період, що дозволяє нам розглянути стосунки релігійної адміністрації та органів державної влади на рівні міжнародної політики.

Д. Сула в статті «Kościoł katolicki na Ukrainie w latach 1921–1939» (Sula, 2014) подала узагальнююче дослідження стосовно відносин католицького духовенства з радянською владою з моменту її остаточного утвердження на території України до початку Другої світової війни. В роботі крім сучасної польської літератури, представлені також цінні джерела, зокрема з архівів посольства Республіка Польща в Лондоні за 1919–1945 рр., Міністерства Закордонних Справ в Варшаві за 1918–1939 рр., та інші.

Подібно до української та російської історіографії, польські дослідники почали активне дослідження питань, пов'язаних з розвитком католицької Церкви загалом, та на Правобережній Україні зокрема, починаючи з 90-х рр. минулого століття, що безумовно пов'язано зі зміною політичної обстановки, відкриттям нових тем, що були негласно заборонені в часи існування Польської Народної Республіки.

Висновки. Отже, звертаючи увагу на типологію та наявність історичних джерел з питання функціонування структур Римокатолицької церкви на Правобережній Україні, доцільно поділити їх на три основні групи. До першої групи можемо віднести роботи, що стосуються періоду Великої війни, революційних подій, українських національно-визвольних змагань, остаточного встановлення радянської влади на території України. Сучасниками зазначених подій доволі суб'єктивно, але деталізовано характеризуються своєрідні особливості відносин церковної та політичної влади. Радянський період, що логічно акумулює в собі

другу групу класифікації наявних даних, традиційно представлений працями з яскравим ідеологічним спрямуванням та заангажованістю авторів, замовчуванням багатьох деталей та наявністю «білих плям». Наукові роботи сучасних українських та зарубіжних дослідників складають третю групу досліджуваних матеріалів, де відображається помітна зацікавленість в історичному огляді релігійної тематики в зазначений період. Незважаючи на постійно зростаючу активність наукових пошуків в зазначеній тематиці, недостатній розбір обраної теми, кількість «білих плям» в історіографії ще залишається значною, особливо це стосується долі польської общини Правобережної України, що на нашу думку вказує на значний потенціал нових історичних розвідок та повноцінних наукових досліджень в майбутньому.

Подяка. Висловлюю вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримував фінансової підтримки для проведення дослідження й публікації цієї статті.

Джерела та література

Андреева, А. Н. (2007). Католицизм и общество в России XVIII в. URL: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/katolicizm-i-obwestvo> (Accessed 03 April 2020).

Баковецька, О. (2016). Римо-католицька церква в Україні кінця XVIII–XIX століть: вплив на суспільно-політичний розвиток (автореф. дис. ... док. іст. наук). Запоріжжя, 17 с.

Бистрицька, Е. (2009). Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878–1964 рр.). Тернопіль: Підручники і посібники, 416 с.

Білоусов, Ю. (2000). Київсько-Житомирська римсько-католицька єпархія. Житомир: Житомирська облдрукарня, 314 с.

Буравський, О. (2011). Римо-католицьке духовенство Правобережної України в польських визвольних змаганнях другої половини XIX – початку XX ст. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, (19), 184-189.

Гентош, Л. (2000). Дипломатичні контакти Української Народної Республіки з Апостольською столицею в 1919–1921 роках у контексті східної політики Римської курії. Україна модерна, 27, С. 173-180.

- Діптей, І.** (2015). Місія Адальберта в 961–962 роках: амбівалентність прочитання. Рідний край, 1, С. 169-187.
- Зваричук, Е.** (2007). Єпископи Подільської римо-католицької дієцезії (кінець XVIII – середина XIX ст.). Кам'янець-Подільський: ПП Зловейко Д. Г., 64 с.
- Ісіченко, І.** (1999). Історія Христової Церкви в Україні. Харків, 1999, 472 с.
- Красножен, М.** (1903). Иноверцы на Руси. URL : http://e_heritage.ru/ras/view/publication/general.html?id=42109103 (Accessed 03 May 2020).
- Лиценбергер, О.** (2001). Римско-католическая Церковь в России: история и правовые положения. URL: <https://bibliothek.rusdeutsch.ru/a/39> (Accessed 02 May 2020).
- Лісевич, І.** (1997). Духовно спраглі (Духовне життя польської національної меншини на Наддніпрянській Україні в 1864–1917 рр.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 239 с.
- Мицик, Ю.** (2004). Відомості про Україну XIV ст. в хроніці Яна з Чарнкова. Магістеріум, 17. С. 95.
- Опря, І.** (2019). Відносини Римо-католицької церкви з російською владою у Правобережній Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. у сучасній українській історіографії. URL : <http://praci-history.kpnu.edu.ua/article> (Accessed 03 April 2020).
- Осадчий, В.** (2001). Католицька церква в Україні : історичний нарис. Луцьк: Luceorgia Books, 112 с.
- Поліщук, Ю.** (2012). Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 432 с.
- Сторожук, І.** (2015). Суспільно-політична та культурно-освітня діяльність духовенства Волинської губернії у 1804–1905 рр.: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 148 с.
- Стронський, Г.** (1996). Римо-католицький костюл в Україні у 20-30-ті роки ХХ століття. Вісник ТДТУ, (1), 77–86.
- Хома, І.** (1987). Апостольський престіл і Україна 1919–1921 рр. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. Климента папи, 134 с.
- Хитровська, Ю.** (2015). Організаційно-правове становище Римо-Католицької Церкви на Правобережній Україні. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/30_3_Hutrovska.pdf (Accessed 12 April 2020).

Цветаев, Д. (1886). Из истории иностранных исповеданий в России в XVI – XVII вв. URL: <http://e-heritage.ru/ras/view/publication/general.html?id> (Accessed 17 April 2020).

Цимбаева, А. (2008). Русский католицизм: Идея всевропейского единства в России XIX века. URL: <https://www.bambbook.com/book/rus/russkiy-katolits> (Accessed 03 April 2020).

Цимбалій, В. (2009). Становлення територіальних інституцій Римо-Католицької Церкви в Україні в незалежній Україні. Вісник Київського національного університету ім.Т.Шевченка, (91), 180–183.

Чадаев, П. (1969). Апология сумасшедшего. URL: https://librebook.me/apologija_sumasshedshego (Accessed 20 April 2020).

Чадаев, П. (1830). Философические письма. URL : https://librebook.me/filosoficheskie_pisma_sbornik (Accessed 12 April 2020).

Чубатий, М. (1946). Духове життя українського народу по першій світовій війні. Український щоденник. Нью-Йорк: Свобода, 203 с.

Чубатий, М. (2007). Історія Української Католицької Церкви. Книга Знання. Загальна Українська Енциклопедія (в 3 т. Т. 3, сс. 900-903). Львів: Рідна школа.

Шостак, І. (2005). Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: (дис. канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Львів, 214 с.

Dzwonkowski, R. (1998). Losy duchowienstwa katolickiego w ZSRR. 1917 – 1939. Режим доступу: www.worldcat.org/title/losy-duchowienstwa-katolickiego. (Accessed 12 April 2020).

Kupczak J. (1994). Polacy na Ukrainie w latach 1921 – 1939. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-6266.html> (Accessed 10 April 2020).

Mróz M. (2004). W kręgu dyplomacji watykańskiej. Rosja, Polska, Ukraina w dyplomacji watykańskiej w latach 1917 – 1926. URL: <http://brest.rsek.nlb.by/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=355868>. (Accessed 14 April 2020).

Mądzik, M., Korzeniowski, M., Łatawiec, K. and Tarasiuk, D. (2014). Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921. URL: <https://www.researchgate.net/publication/33637061> (Accessed 03 April 2020).

Skalski, T. (1995). Teror i cierpienie. Kościoł katolicki na Ukrainie. 1832–1921. URL: <https://searchworks.stanford.edu/view/3082812> (Accessed 03 May 2020).

Sula, D. (2014). Kościoł katolicki na Ukrainie w latach 1921 – 1939. URL: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/10>. (Accessed 14 April 2020).

References

- Andreeva, A.** (2007). Katolitsizm i obshchestvo v Rossii XVIII v. [Catholicism and society in Russia in the 18th century]. URL: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/katolicizm-i-obwestvo-v-rossii-xviii-v.html> [in Russian]. (Accessed 03 April 2020).
- Bakovetska, O.** (2016). Rymo-katolytska tserkva v Ukraini kintsia XVIII–XIX stolit: vplyv na suspilno-politychnyi rozvytok [Roman Catholic Church in Ukraine at the End of XVIII– XIX Centuries: Impact on Socio-Political Development] (Extended abstract of Doctors thesis). Zaporizhzhia. [in Ukrainian]
- Bystrytska, E.** (2009). Skhidna polityka Vatykanu v konteksti vidnosyn Sviatoho Prestolu z Rosiieiu ta SRSR (1878—1964 rr.) [Vatican Oriental Policy in the Context of the Holy See's Relations with Russia and the USSR (1878—1964)]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. [in Ukrainian].
- Bilousov, Yu.** (2000). Kyivsko-Zhytomyrska rymsko-katolytska yeparkhiia [Kyiv-Zhytomyr Roman Catholic Diocese]. Zhytomyr: Zhytomyrska obldrukarnia. [in Ukrainian].
- Buravskiy, O.** (2011). Rymo-katolytske dukhovenstvo Pravoberezhnoi Ukrainy v polskykh vyzvolnykh zmahanniakh druhoi polovyny XIX – pochatku XX st [Roman Catholic clergy of Right-Bank Ukraine in Polish liberation competitions of the second half of XIX - beginning of XX century]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, (19), 184–189. [in Ukrainian].
- Hentosh, L.** (2000). Dylomatychni kontakty Ukrainskoi Narodnoi Respubliky z Apostolskoiu stolytseiu v 1919–1921 rokakh u konteksti skhidnoi polityky Rymskoi kurii. [Diplomatic contacts between the Ukrainian People's Republic and the Apostolic Capital in 1919—1921 in the context of the Eastern policy of the Roman Curia]. *Ukraina moderna – Ukraine modern*, 27, 173–180. [in Ukrainian].
- Zvarychuk, E.** (2007). Yepyskopy Podilskoi rymo-katolytskoi diietsezii (kinets XX – seredyna XX st.) [Bishops of Podolsk Roman Catholic Diocese (end of XVI – middle of XIX century)]. Kam'ianets-Podilskiy: PP Zloveiko D. H. [in Ukrainian].
- Diptan, I.** (2015). Misiia Adalberta v 961–962 rokakh: ambivalentnist prochyttannia [Adalbert's mission in 961-962: reading ambivalence]. *Ridnyi kraj*. S. 169-187. [in Ukrainian].
- Isichenko, I.** (1999). Istoriiia Khrystovoi Tserkvy v Ukraini [History of Christ Church in Ukraine]. Kharkiv: Akta. [in Ukrainian].
- Krasnozhen, M.** (1903). Inovertsy na Rusi [Gentiles in Russia]. URL: http://e_heritage.ru/ras/view/publication/general.html?id=42109103 [in Russian] (Accessed 03 May 2020).

Litsenberger, O. (2001). Rimsko-katolicheskaia Tserkov v Rossii: istoriya i pravovye polozeniia. [The Roman Catholic Church in Russia: History and Legal Provisions]. URL: <https://bibliothek.rusdeutsch.ru/a/39> [in Russian] (Accessed 02 May 2020).

Lisevych, I. (1997). Dukhovno sprahli (Dukhovne zhyttia polskoi natsionalnoi menshyny na Naddniprianskii Ukraini v 1864 – 1917 rr.) [Spiritually thirsty (The spiritual life of the Polish national minority in Dnieper Ukraine in 1864–1917)]. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Mytsyk, Yu. (2004). Vidomosti pro Ukrainu XIV st. v khronitsi Yana z Charnkova [Information about Ukraine in the XIV century. in the chronicle of Jan of Chernkov]. Mahisterium, 17. S. 95. [in Ukrainian].

Opria, I. (2019). Vidnosyny Rymo-katolytskoi tserkvy z rosiiskoiu vladoiu u Pravoberezhnii Ukraini v druhii polovyni XX – na pochatku XX st. u suchasni ukrainskii istoriohrafii [Relations between the Roman Catholic Church and the Russian authorities in Right-Bank Ukraine in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries. in contemporary Ukrainian historiography]. URL :<http://praci.istory.kpnu.edu.ua/article/viewFile/186938/186292>. [in Ukrainian]. (Accessed 03 April 2020).

Osadchy, V. (2001). Katolytska tserkva v Ukraini: istorychni narys [The Catholic Church in Ukraine: An Historical Sketch]. Lutsk: Luceoria Books. [in Ukrainian].

Polishchuk, Yu. (2012). Natsionalni menshyny PraPolishchuk Yu.M. (2012). Natsionalni menshyny Pravoberezhzhia Ukrainy u konteksti etnichnoi polityky Rosiiskoi imperii (kinets XVIII – pochatok XX st.) [National minorities of the Right Bank of Ukraine in the context of the ethnic politics of the Russian Empire (end of XVIII - beginning of XX century)]. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Storozhuk, I. (2015). Suspilno-politychna ta kulturno-osvitnia diialnist dukhovenstva Volynskoi hubernii u 1804 – 1905 rr. [Socio-political and cultural-educational activity of the clergy of Volyn province in 1804 - 1905] (Candidates thesis). Kyiv. [in Ukrainian].

Stronskiy, H. (1996). Rymo-katolytskyi kostol v Ukraini u 20-30-ti roky XX stolittia [Roman Catholic Church in Ukraine in the 20-30's of the XX century]. Visnyk TDTU, (1), 77–86. [in Ukrainian].

Khoma, I. (1987). Apostolskyi prestil i Ukraina 1919 – 1921 rr. [Apostolic See and Ukraine 1919–1921]. Rome: Vydannia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu im. Klymenta papy. [in Ukrainian].

Khytrovska, Yu. (2015). Orhanizatsiino-pravove stanovyshe Pymo-Katolytskoi Tserkvy na Pravoberezhnii Ukraini [Organizational and Legal

Status of the Pimo-Catholic Church on Right-Bank Ukraine]. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/30_3_Hutrovska.pdf [in Ukrainian]. (Accessed 12 April 2020).

Tsvetaev, D. (1886). Iz istorii inostrannykh ispovedaniy v Rossii v XVI – XVII vv [From the history of foreign confessions in Russia in the XVI - XVII centuries]. URL: <http://e-heritage.ru/ras/view/publication/general> [in Russian]. (Accessed 17 April 2020).

Tsimbaeva, A. (2008). Russkiy katolitsizm: Ideya vseevropeyskogo edinstva v Rossii XIX veka» [Russian Catholicism: The Idea of Pan-European Unity in Russia of the 19th Century]. URL: <https://www.bambook.com/book/rus/russkiy-katolitsizm> [in Russian] (Accessed 03 April 2020).

Tsymbali, V. (2009). Stanovlennia terytorialnykh instytutsii Rymo-Katolytskoi Tserkvy v Ukraini v nezalezhnii Ukraini [Establishment of the territorial institutions of the Roman Catholic Church in Ukraine in an independent Ukraine]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im.T.Shevchenka, (91),180–183 [in Ukrainian].

Chadaev, P. (1969). Apologiya sumasshedshego [Apology of a madman]. URL: https://librebook.me/apologiia_sumasshedshego [in Russian] (Accessed 20 April 2020).

Chadaev, P. Ya. (1830). Filosoficheskie pisma [Philosophical Letters]. URL: https://librebook.me/filosoficheskie_pisma_sbornik [in Russian] (Accessed 12 April 2020).

Chubaty, M. (1946). Dukhove zhyttia ukrainskoho narodu po pershii svitovii viini [Spiritual life of the Ukrainian people after the First World War]. Ukrainskyi shchodennyk. New-York: Svoboda. [in Ukrainian].

Chubaty, M. (2007). Istoriia Ukrainskoi Katolytskoi Tserkvy [History of the Ukrainian Catholic Church]. Knyha Znannia. Zahalna Ukrainska Entsyklopediia (Vol. 3, pp. 900–903). Lviv: Ridna Shkola. [in Ukrainian].

Shostak, I. (2005). Lutsko-Zhytomyrska diietseziia naprykintsi XVIII – u pershii polovyni XX st. [The Lutsk-Zhytomyr Diocese at the End of the Eighteenth - in the First Half of the Nineteenth Century] (Candidates thesis). Lviv. [in Ukrainian].

Dzwonkowski, R. (1998). Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR. 1917 – 1939 [The fate of the Catholic clergy in the USSR. 1917 –1939]. URL : <http://www.worldcat.org/title/losy-duchowieństwa-katolickiego> [in Polish] (Accessed 03.04.2020).

Kupczak, J. (1994). Polacy na Ukrainie w latach 1921 – 1939 [Poles in Ukraine in the years 1921 – 1939]. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-6266.html> [in Polish]. (Accessed 10 April 2020).

Mróz, M. (2004). W kręgu dyplomacji watykańskiej. Rosja, Polska, Ukraina w dyplomacji watykańskiej w latach 1917–1926 [In the circle of Vatican diplomacy. Russia, Poland, Ukraine in the Vatican diplomacy in the years 1917–1926]. URL: <http://brest.rsek.nlb.by/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=355868> [in Polish]. (Accessed 14 April 2020).

Mądzik, M., Korzeniowski, M., Łatawiec, K. and Tarasiuk, D. (2014). Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921 [Poles in eastern Ukraine in the years 1832–1921]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/33637061> [in Polish]. (Accessed 03 April 2020).

Skalski, T. (1995). Teror i cierpienie. Kościół katolicki na Ukrainie [Teror and suffering. Catholic church on Ukraine in Eastern Ukraine in the years 1832–1921]. URL: <https://searchworks.stanford.edu/view/3082812> [in Polish] (Accessed 03 May 2020).

Sula, D. (2014). Kościół katolicki na Ukrainie w latach 1921–1939 [Catholic church in Ukraine in the years 1921–1939]. URL: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/10470/09> [in Polish] (Accessed 14 April 2020).

Veselsky Yaroslav. THE ROMAN CATHOLIC CHURCH ON THE RIGHT-BANK OF UKRAINE: ISSUES OF HISTORIOGRAPHY

Abstract

The purpose of the work is to analyze scientific works and research of Ukrainian and foreign historiography of the Roman Catholic Church, which carried out its activities on the Right-Bank Ukraine as part of the Russian Empire, the Ukrainian People's Republic, the Hetmanate of Skoropadsky, the Ukrainian Socialist Soviet Republic in the period from 1914 to 1921. **Research methodology.** The research methodology is based on a systematic approach to the study of socio-political, socio-economic phenomena in their development and relationship, based on the principles of science, objectivity and historicism. In the course of writing the work were used general and special historical methods: comparative-historical and critical; chronological; statistical and analytical methods. **Scientific novelty.** It consists, first of all, in a comprehensive analysis of the historiography of the activity of the Catholic Church, which has not yet received comprehensive and holistic coverage in historical science and has not been the subject of a separate regional study. **Conclusions.** Despite the ever-increasing activity of scientific research on this topic, insufficient analysis of the chosen topic, the number of "white spots" in historiography still remains significant, especially the fate of the Polish

community of Right Bank Ukraine, which indicates significant potential for new historical research and research in the future.

Key words: *Right-Bank Ukraine, religion, church, denominations, Catholicism, Poles, World War I.*

Weselski Jaroslav . KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI NA PRAWOBRZEŻNEJ UKRAINIE: PYTANIA HISTORIOGRAFII

Streszczenie

Celem pracy jest analiza historycznych prac naukowych oraz badań historiografii ukraińskiej i zagranicznej Kościoła rzymskokatolickiego, który ze względu na obiektywne okoliczności prowadził działalność na Prawobrzeżnej Ukrainie w obrębie Imperium Rosyjskiego, Ukraińskiej Republiki Ludowej, Hetmanatu od 1914 do 1921 r. Metodologia badań. *Metodologia badań opiera się na systematycznym podejściu do badania zjawisk społeczno-politycznych, społeczno-ekonomicznych w ich rozwoju i wzajemnych powiązaniach, w oparciu o zasady naukowe, obiektywizmu, historyzmu, systematyczności i ciągłości. W trakcie pisania pracy wykorzystano ogólne naukowe i specjalne metody historyczne: porównawczo-historyczne i krytyczne; chronologiczny; metoda statystyczno-analityczna. Nowość naukowa.* *Jest to przede wszystkim złożony rozwój kwestii działalności organów Kościoła katolickiego, który do tej pory nie został wszechstronnie omówiony w naukach historycznych i nie był przedmiotem odrębnych badań regionalnych. Wnioski.* *Pomimo stale rosnącej aktywności badań naukowych na ten temat, braku analizy wybranego tematu, liczba „białych plam” w historiografii pozostaje znacząca, szczególnie w losach polskiej ludności Prawobrzeżnej Ukrainy, co naszym zdaniem wskazuje na znaczny potencjał nowych badań historycznych i pełną wartość badania w przyszłości.*

Słowa kluczowe: *Prawobrzeżna Ukraina, religia, kościół, wyznania, katolicyzm, Polacy, Pierwsza wojna światowa.*

Статтю надіслано до редколегії 25.05.2020 р.
Статтю рекомендовано до друку 20.09.2020 р.